

Από το Οντοπόλ στο Κοντοπούλ’¹ Οδοιπορικό στην ιστορία του χωριού από τον 18^ο αι έως σήμερα

του Βασίλη Κ. Παρίση

Καταμεσής του πελάγους κατιτίς αλαφροϊσκιωτοι βλέπουν μια πεταλούδα λευκή -ολόλευκη- να στέκει ασάλευτη πάνω στον αφρό των κυμάτων. Με τον καιρό τα φτερά της βράχηκαν και το πέταγμα της έγινε δύσκολο πολύ. Στάθηκε λοιπόν εκεί και ρίζωσε και γίνηκε νησί. Της δώσανε και όνομα, που να ταιριάζει απόλυτα με το χρώμα των φτερών της, την είπανε Λήμνο -όνομα φοινικικής προέλευσης- που σημαίνει λευκή, ίσως γιατί από μακριά το νησί φαίνεται ανοιχτόχρωμο.²

Στο ανατολικό λευκό φτερό της, ας πούμε όμως καλύτερα τώρα στην ανατολική πλευρά του νησιού «εις απόστασιν τρίακοντα δύο χιλιομέτρων από το Κάστρον και εις θέσιν εξόχως γραφική, επί μικρού λοφίσκου, ευρίσκεται η κωμόπολις Κοντοπουλίου» όπως χαρακτηριστικά αναφέρει λεύκωμα που κυκλοφόρησε κατά την εποχή του Μεσοπολέμου (1938)³. Πράγματι το Κοντοπούλιον, όπως πήρε επίσημα το όνομά του το 1918 που έγινε κοινότητα, είναι χτισμένο αμφιθεατρικά στη πλαγιά χαμηλού λόφου, με ανατολικό προσανατολισμό και απέχει μόνο 3 χλμ. από την θάλασσα. Από την κορυφή του λόφου (τη θέση Νταμάρια) κανείς μπορεί να απολαύσει μια όμορφη ανατολή.⁴ Το χωριό βρίσκεται κοντά σε δύο πολύ σημαντικούς υδροβιότοπους, αυτούς της Αλυκής και της Χορταρολίμνης.

Όπως σημειώνει ο παπά Άγγελος Μιχέλης από το Κοντοπούλι μέχρι την Παναγιά υπάρχουν 9 οικισμοί που ανήκουν στο Κοντοπούλι, συγκεκριμένα, ο Άγιος Υπάτιος, ο Άγιος Λιάς, ο Μιγιά Λάκκος (Μέγγας Λάκκος) που βρίσκεται κοντά στην Αλυκή, ο Άγιος Αλέξανδρος, η Δημοσιά, ο Άγιος Νικόλας, Αμνιού «*πλησίον της Αλυκής εκ του αμμώδους εδάφους*», Κουρτεσώνας κοντά στην Παναγιά και Λευτίνα «*πλησίον των κτημάτων Χατζη Πασα*».⁵

¹ Η παρούσα ομιλία εκφωνήθηκε στα πλαίσια των πολιτιστικών εκδηλώσεων του Μ.Ε.Α.Σ Ήφαιστος στις 30-04-2008 στη Δημητριάδειο σχολή στο Κοντοπούλι, και στηρίχθηκε εν πολλοίς στο άρθρο του Θ. Μπελίτσου Ιστορικό Οδοιπορικό στη Λήμνο, Κοντοπούλι, εφ. ΛΗΜΝΟΣ, 27-08-2007. Στη παρουσίαση της ομιλίας συνεργάστηκαν οι Μανωλακούδης Κων/νος (προβολή διαφανειών) και Σταματέρη Σεβαστιάνα (απόδοση παραθεμάτων).

² Δέσποινα Ι. Δούκα, Λήμνος οδοιπορικό στον μύθο, στην ιστορία και στην αρχαιολογία της, Ιστορία Εικονογραφημένη, Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος, τεύχος 466, Απρίλιος 2007

³ Β. Μαλατάκη «Λεύκωμα Λήμνου» (1938)

⁴ Τάσου Δ. Καψιδέλη - Σίμου Κ. Κομνηνού, Η Λήμνος από τα πανάρχαια χρόνια ως σήμερα, σ. 214 Αθήνα 1982

⁵ Παπά Άγγελου Μιχέλη, Λημνιακή Λαογραφία, σ. 39, Κάστρον-Λήμνου 1950. Ο οικισμός Λευτίνα είναι γνωστότερος ως Νευτίνα, παραφθορά του Neptunus (Ποσειδών), και γι’ αυτό ο οικισμός λεγόταν ίσως Ποσειδωνία.

Δεν θα μπορούσαμε βέβαια να ξεκινήσουμε ένα τέτοιο οδοιπορικό στην ιστορία του χωριού πριν να αναζητήσουμε την προέλευση του όνοματός του. Μάλλον οι περισσότεροι γνωρίζουν πως το χωριό πήρε το όνομα Κοντοπούλι γιατί βρίσκεται κοντά στην αρχαία πόλη Ηφαιστία. Πολλοί περιηγητές μάλιστα που ταξίδευσαν στην Λήμνο από τον 15^ο έως τον 19^ο αιώνα αναζήτησαν να βρουν την αρχαία πόλη της Ηφαιστίας στο Κότσινο ή στην περιοχή του Κοντοπουλίου. Ένας απ' αυτούς, Γάλλος μηχανικός και γεωλόγος, ο De Launay αναφέρει σχετικά:

«Αφού πήραμε την άδεια του Τούρκου Κυβερνήτη, που μας επέβαλε για συνοδεία και επίβλεψη έναν από τους χωροφύλακες του, ετοιμαστήκαμε να ξεκινήσουμε για το εσωτερικό του νησιού. Τα μέρη όπου μπορεί να βρει κανείς κατάλυμα στην Λήμνο είναι ελάχιστα. Έτσι, δεν είχαμε παρά δύο βάσεις εξόρμησης, αντίστοιχες με τις αρχαίες πόλεις Μύρινα και Ηφαιστία, δηλαδή το Κάστρο στα δυτικά και το Κοντοπούλι στα ανατολικά [κόνδα-πολιν, δηλ. κοντά στην πόλη, την Ηφαιστία]. Για να μην πεθάνουμε μάλιστα από την πείνα, φέραμε μαζί μας άφθονες προμήθειες από κονσέρβες. Γιατί, το μόνο που μπορούν να μας προσφέρουν οι κάτοικοι είναι λίγο ψωμί, πολύ σκληρό, που πρέπει να το μουσκέψεις για να το μασήσεις, τυρί πρόβειο, καρπούζια, σταφίδες και, σπανίως, αυγά» και συνεχίζει ..

«Η περιοχή ωστόσο του Κοντοπούλι, που βρίσκεται σ' αυτό το τμήμα του νησιού, είναι σχεδόν το μόνο μέρος που επισκέπτονται οι ευρωπαϊοί ταξιδιώτες, και ένα απ' αυτά που θα ήθελα πολύ να μελετήσω. Γιατί εδώ βρισκόταν παλιά, η πόλη του Ηφαιστου, η Ηφαιστία, το κέντρο λατρείας των πνευμάτων της φωτιάς, των σιδηρουργών, των μεταλλουργών, που έκαναν την Λήμνο φημισμένη στην αρχαιότητα. Εδώ είναι που έρχονται οι αρχαιολόγοι για να επισκεφθούν τα αρχαία ερείπια. Εδώ, επίσης, ένας γεωλόγος παθιασμένος με την πρωτόγονη ιστορία, θα μπορούσε να ελπίζει πως θα βρει το κλειδί σ' όλο το μπερδέμα των μυθικών παραδόσεων, που ξεκινώντας χωρίς αμφιβολία από κάποιο άγνωστο ακόμη, αλλά αληθινό γεγονός, προκάλεσαν πολύ διαδεδομένα γεωγραφικά και γεωλογικά λάθη».⁶

Θα ήταν ίσως παρακινδυνευμένο αν υιοθετούσαμε την παραπάνω εκδοχή, την οποία δέχεται και ο λόγιος παπά Άγγελος Μιχέλης⁷, χωρίς όμως να χρειάζεται να την αποκλείσουμε εντελώς. Πάντως μια τέτοια εκδοχή σημαίνει ότι, όταν δημιουργήθηκε ο οικισμός, η ανάμνηση της Ηφαιστίας ήταν ακόμη νωπή. Επειδή όμως η καταστροφή της τελευταίας τοποθετείται γύρω 1400 και το Κοντοπούλι αναφέρεται για πρώτη φορά στις αρχές του 18^{ου} αι., η ερμηνεία που δίνεται μοιάζει λίγο απίθανη.

⁶ Βασιλική Τουρπτσόγλου - Στεφανίδου, Ταξιδιωτικά και Γεωγραφικά κείμενα για την νήσο Λήμνο (15^{ος} -20^{ος} αιώνας), σελ.477 κ 492, Αριστοτέλειο Παν/μιο, Θεσσαλονίκη 1986

⁷ Παπά Άγγελου Μιχέλη ό. π σ. 39

Εξάλλου σε απογραφικά και λοιπά έγγραφα του 13^{ου} ως και 15^{ου} αιώνα, το Κοντοπούλι δεν αναφέρεται διόλου, τουλάχιστον μ' αυτήν την ονομασία.⁸

Η δεύτερη εκδοχή για την ονομασία του χωριού είναι πως οφείλει το όνομα του στον βυζαντινό γαιοκτήμονα Κοντόπουλο, ο οποίος δώρισε μέρος των κτημάτων του στην μονή Μ. Λαύρας σύμφωνα με τον ιστορικό Κομνηνό Πυρομάγλου που ερεύνησε σχετικά αρχεία στο Άγιο Όρος. Αυτή η εκδοχή περί της ονομασίας βρίσκεται με βεβαιότητα πιο κοντά στην πραγματικότητα, εξάλλου πολλά χωριά στη Λήμνο πήραν το όνομά τους κατά παρόμοιο τρόπο, όπως Κοντιάς, Κάσπακας, Γομάτι, Μούρτζεφλος.⁹ Την άποψη ενισχύει το γεγονός ότι στα κοινοτικά έγγραφα του 19^{ου} αι αναφέρεται ως Κονδοπούλ'. Μέχρι σήμερα οι κάτοικοί λένε «πάω στη Κοντοπούλ'» που προήλθε από το μεσαιωνικό «πάω εις του Κοντόπουλου».¹⁰

Ο Αργύριος Μοσχίδης στο ιστορικό δοκίμιό του για την Λήμνο αναφέρει πως «*κανείς στα αλήθεια δεν θα ένιωθε έκπληξη αν μάθαινε ότι το μεγαλύτερο μέρος του νησιού ανήκει σε διάφορες μονές. Κατά την θεοκρατική εκείνη περίοδο η αφιέρωση της περιουσίας σε μονές θεωρείτο ευσεβές καθήκον και η μανία αυτή προέβαινε πολλές φορές σε αποκλήρωση των ίδιων των παιδιών του δωρητή*».¹¹ Ένα τέτοιο «ευσεβές καθήκον» πρέπει να ώθησε και τον Κοντόπουλο να δωρίσει ένα μέρος της κτηματικής του περιουσίας στη Μ. Λαύρα, που όπως μας πληροφορεί πρόσταγμα του αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου (1405) η κτηματική περιουσία της συγκεκριμένης μονής δεν ήταν διόλου ασήμαντη¹².

Επιπρόσθετα ο κληρικός και δάσκαλος Henry Tozer που επισκέφτηκε την Λήμνο το 1889, μας αναφέρει για τα χωράφια της περιοχής που ανήκαν στην Μ. Λαύρας:

«Τέλος, αποκαλύπτεται η μεγάλη κυματιστή πεδιάδα που καλύπτει το κέντρο του νησιού, φραγμένη στα ανατολικά από χαμηλά υψώματα. Μερικά χωράφια είναι ιδιοκτησία των μοναχών του Αγ. Όρους, γεγονός που το διαπίστωσα με κάποιο δυσάρεστο τρόπο, πολλά χρόνια πριν, από τα μπαγιάτικα αυγά που μου πρόσφεραν στο μοναστήρι της Αγ. Λαύρας. Γιατί, όπως έμαθα, τα έφερναν από την Λήμνο, αφού οι κόττες, όπως κάθε τι το θηλυκό, απαγορευόταν στο Άγιο Όρος»¹³.

⁸ Βασιλική Τουρπτολόγου - Στεφανίδου, ό. π σημείωση 49 σ. 393

⁹ Αλέξανδρος Γ. Νικολάκαρος, Λήμνος, Από τον παππού στον εγγονό, σ. 106 Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λέσβου 2004

¹⁰ Θ. Μπελίτσος, Ιστορικό Οδοιπορικό στη Λήμνο, Κοντοπούλι, εφ. ΛΗΜΝΟΣ, 27-08-2007

¹¹ Α. Μοσχίδου, Η Λήμνος ήτοι ιστορικών δοκίμιον της νήσου ταύτης, Από των αρχαιολόγων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς, Τεύχος Α΄, σ.160-161 εν Αλεξανδρεία 1907

¹² Α. Μοσχίδου, ό. π, σ. 162. Η κτηματική μάλιστα περιουσία της μονής Μ. Λαύρας φαίνεται πως κάλυπτε το 1/3 της συνολικής έκτασης της νήσου.

¹³ Βασιλική Τουρπτολόγου - Στεφανίδου, ο.π σ. 443. Για τις καλλιέργειες στην περιοχή αυτή σε άλλο σημείο αναφέρει: «*Άλλωστε μ' όλο που δεν φυτρώνει ούτε ένα δενδράκι,*

Σύμφωνα με προφορική παράδοση το Κοντοπούλι κτίστηκε από κατοίκους του Κότσινου και του Αγίου Υπάτιου. Η μετοίκηση αυτή επιβεβαιώνεται από την ύπαρξη στο ναό του Κοντοπουλίου ενός Ευαγγελίου αφιερωμένο στον Άγιο Υπάτιο.¹⁴ Το πότε ακριβώς έγινε η μετακίνηση αυτή των κατοίκων δεν μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα. Η πορεία όμως των γεγονότων πρέπει να ήταν η εξής. Ο Α. Μοσχίδης αναφέρει πως η Ηφαιστία ερημώθηκε είτε από σταδιακή πρόσχωση του λιμανιού της, είτε από την σύγκρουση εθνικών και χριστιανών, εκτοπίζοντας οι πρώτοι τους δεύτερους, είτε από μια φυσική καταστροφή.¹⁵ Όποιος και αν ήταν ο λόγος, αυτός οδήγησε τους κατοίκους της Ηφαιστίας να μετακινηθούν στον Κότσινο, από εκεί λόγω της πειρατείας στο Άγιο Υπάτιο και μετέπειτα στις γύρω περιοχές. Μάλιστα, φαίνεται πως πολλοί από τους Ηφαιστειείς κατοίκησαν σε οικισμούς γύρω από το Κοντοπούλι, στον Άγιο Νικόλαο, στο Αϊ Λιά και νότια της εκκλησίας της Αγίας Ελένης, στο βόρειο βραχίονα του Κέρους. Εκεί οι Ηφαιστειείς προσπάθησαν να αναστήσουν τη νέα Ηφαιστία, τη *forte Hephaestia*, όπως σημειώνεται στο χάρτη του Choisaul - Gouffier στα τέλη του 18^{ου} αιώνα. Το εγχείρημα όμως της επανίδρυσής της δεν είχε αίσιο τέλος με αποτέλεσμα ο οικισμός να ενσωματωθεί στα κτήματα του Κοντόπουλου και να χάσει έτσι το αρχικό του όνομα.¹⁶

Ο παπά Άγγελος Μιχέλης αναφέρει τα εξής: «*Αφού καταστράφηκε η Ηφαιστία από σεισμό οι κάτοικοι διασκορπίστηκαν στα διάφορα τότε χωριά. Οι περισσότεροι όμως κάτοικοι κατοίκησαν στον Κότσινο με τον Μητροπολίτη περιμένοντας διαταγές να ξαναχτίσουν την πόλη της Ηφαιστίας ή να κατεβούν στην Μύρινα. Είχαν μάλιστα χτίσει και παρεκκλήσι Άγιος Βλάσιος, διότι και ο πολιούχος της Ηφαιστίας ήταν ο Άγιος Βλάσιος. Επειδή όμως η διαταγή για ανακατοίκηση ή μη της Ηφαιστίας άργησε να έρθει, για άγνωστους λόγους έφυγαν από τον Κότσινο και κατοίκησαν στην Αγία Κυριακή, τότε ο Μητροπολίτης έλαβε διαταγή να κατέβει στην Μύρινα, οι υπόλοιποι κάτοικοι εγκαταστάθηκαν στον Άγιο Υπάτιο, άλλοι στο Κοντοπούλι, και οι περισσότεροι έκτισαν το σημερινό Ρεπανίδι»¹⁷.*

Για πρώτη φορά το Κοντοπούλι αναφέρεται από τον Άγγλο κληρικό και νομικό Rithard Pococke που επισκέφτηκε το νησί τον **Οκτώβριο του 1739**, ο ίδιος περιγράφει τα εξής:

στις πεδιάδες του Κοντιά, στο Λιβαδοχώρι, στο Μούδρο και στο Κοντοπούλι καλλιεργούνται με επιτυχία τα δημητριακά -κυρίως το σκληρό σιτάρι, πολύ καλό, που εξάγεται σε μικρή ποσότητα - οι σπόροι σουσάμι κτλ.- λίγο βαμβάκι και αμπέλια, που δίνουν ένα πολύ ευχάριστο κρασί».

¹⁴ Θ. Μπελίτσος, Ιστορικό Οδοιπορικό στη Λήμνο, Κοντοπούλι, εφ. ΔΗΜΝΟΣ , 27-08-2007

¹⁵ Α. Μοσχίδου, ό. π σ. 149-151.

¹⁶ Δημοσθένη Αναστασιάδη, Διαδρομή στο χρόνο με τη ματιά ενός ερασιτέχνη Λήμνιου, σ. 105-106, Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2008

¹⁷ Παπά Άγγελου Μιχέλη, ό. π, σ. 47

«Αποβιβαστήκαμε στην ανατολική πλευρά της Λήμνου, σ' ένα κόλπο κλειστό απ' όλες της πλευρές, εκτός από την ανατολική. Κοντά υπάρχουν δύο χωριά. Το ένα λέγεται Οντοπόλ και το άλλο Καλλιόπη.. Και στις δύο πλευρές του κόλπου, όπου αποβιβάστηκα, υπάρχει από μια αλμυρή λίμνη. Αυτή που βρίσκεται στα βόρεια λέγεται Alke Limne (λίμνη αρμυρή) και στεγνώνει το καλοκαίρι αφήνοντας μια κρούστα αλάτι, το οποίο, αφού καθαριστεί, οι ντόπιοι το χρησιμοποιούν...Στα βόρεια αυτού του λιμανιού υπάρχει ένα ακρωτήριο που λέγεται Εκατοκεφαλαί, μ' ένα ομώνυμο λιμάνι, όπου υπάρχουν τα ερείπια μιας παλιάς πόλης με το όνομα Παλαιόπολη».¹⁸

Το 1788 ο Choissaul - Gouffier, διπλωμάτης, λόγιος και αρχαιολάτρης, το σημειώνει στο χάρτη του ως village, χωρίς στην ουσία να αναφέρει το όνομά του.¹⁹ Αυτός όμως που ερευνήσε όσο κανείς άλλος την ανατολική πλευρά του νησιού, επισκέφτηκε το Κοντοπούλι, διέμεινε σ' αυτό και εντόπισε πρώτος την θέση της αρχαίας πόλης της Ηφαιστίας ήταν ο Alexander Conze Γερμανός αρχαιολόγος από το Ανόβερο που σημειώνει το χωριό στον χάρτη του ως Kontopuli. Στην Λήμνο έφτασε από την Ίμβρο τις πρώτες μέρες του Ιουλίου και έμεινε μέχρι τις 17 του ίδιου μήνα, το 1858. Ως ορμητήριό του για την εξερεύνηση του ανατολικού τμήματος της Λήμνου είχε το Κοντοπούλι. Αναφέρει ο ίδιος στο οδοιπορικό του:

« Την Παρασκευή, 9 Ιουλίου (του 1858), ετοιμάστηκα να μεταφέρω τα καταλύματά μου από το Κάστρο στο Κοντοπούλι, για να γνωρίσω και το ανατολικό τμήμα του νησιού. Ο υπηρέτης μου, μαζί με τις αποσκευές, πήρε το συντομότερο δρόμο.. και ο οποίος περνά από τα Λουτρά.»²⁰

Στο δρόμο του προς το Κοντοπούλι ο Conze πέρασε κοντά από τα Λουτρά, έπειτα έφτασε στην περιοχή Λακτοβόδι (Λαγωπάτι ή Λαγώπατον), και τελικά στο μετόχι Μητρόπολη όπου μη μπορώντας να μείνει εκεί την νύχτα, γύρισε στο Καρπάσι και εγκαταστάθηκε σε καφενείο. Την άλλη μέρα, 10 Ιουλίου ξεκίνησε για το Βάρος, από εκεί πέρασε στα Ταλικνά και στο Ρωμανό, και από κει στη Κώμη και μετά στο Δρεπανίδι. Αναφέρει ο Conze:

«Περίμενα να πέσει η μεγάλη μεσημεριανή ζέστη μέσα στην εκκλησία του Δρεπανιδίου και μετά συνέχισα με το άλογο μέχρι το χωριό Καλλιόπη... Μετά ένα τέταρτο δρόμο έφτασα στο μεγάλο, ψηλό και άνετα τοποθετημένο Κοντοπούλι και στο κατάλυμα που μου κράτησαν. Από τα παράθυρά του μπορούσα να δω ολόκληρη τη γυμνή από δέντρα πλαγιά, που οδηγούσε στην επίπεδη ανατολική ακτή, με την γυαλιστερή επιφάνεια της περιοδικά αποξηραίνόμενης Μεγάλης Λίμνης, ενός αλμυρού έλους που

¹⁸ Βασιλική Τουρπτσόγλου - Στεφανίδου, ο.π σ. 228 σύμφωνα με την περιγραφή που κάνει πρέπει να αγκυροβόλησαν στον όρμο Κέρος.

¹⁹Θ. Μπελίτσος, Ιστορικό Οδοιπορικό στη Λήμνο, Κοντοπούλι, εφ. ΛΗΜΝΟΣ, 27-08-2007

²⁰ Βασιλική Τουρπτσόγλου - Στεφανίδου, ο.π σ. 387

διατηρήθηκε στα προσχωσιγενή εδάφη. Παρακάτω έβλεπα την θάλασσα και, μακριά, στα αριστερά ένα μέρος των βουνών της Ίμβρου».²¹

Στην συνέχεια στην προσπάθεια του να ξεδιαλύνει την σύγχυση των προηγούμενων περιηγητών που ταύτιζαν την περιοχή του Κοντοπούλιου με αυτή του Κότσινα ή με την ίδια την Ηφαιστία αναφέρει:

«Ωστόσο, η Ηφαιστία ή Ηφαιστιάς, δεν βρίσκεται κοντά στο σημερινό Κοντοπούλι. Σχετικά μ' αυτό μπορώ να δηλώσω πώς μέσα και γύρω από το Κοντοπούλι δεν υπάρχει κανένα ίχνος παλιού κτίσματος και οι μαρτυρίες των κατοίκων μιλούν για λίγα ,ασήμαντα, μικρά, αρχαία αντικείμενα που βρέθηκαν εδώ. Μόνον τρεις παλιές επίγραφες πλάκες βρίσκονται εντοιχισμένες στις εκκλησίες του χωριού. Η πρώτη, μία πλάκα από άσπρο μάρμαρο, βρίσκεται μέσα στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου, στο δάπεδο, κοντά στο ιερό. Κανείς δεν ξέρει που βρέθηκε. Οι άλλες δύο είναι εντοιχισμένες στο εξωτερικό της Αγίας Αναστασίας, κτισμένης ακριβώς κάτω από ένα αγίασμα, μια πηγή που περιβάλλεται από μια ορθογώνια λεκάνη και είναι σκεπασμένη με σανίδες. Οι κάτοικοι μου είπαν πως και τις δύο τις έφεραν από την Παλαιόπολη. Στη μία από αυτές διακρίνεται μόνο η λέξη χαιρε ενώ στην άλλη μόνο λίγα γράμματα.

Ήδη πολλές φορές άκουσα στη Λήμνο να μιλούν για μια τοποθεσία στο κόλπο Πουρνιά, με τον χαρακτηρισμό Παλαιόπολη. Μου είπαν πως από κει φέρνουν τα περισσότερα κομμάτια μάρμαρο για να κτίσουν τις εκκλησίες τους (εκκλησιόπετρες) και πως εκεί βρέθηκαν πολλά νομίσματα. Επίσης, όπως εξήγησα σχετικά με το ταφικό αγγείο του Δρεπανιδιού και με δύο επίγραφες πλάκες στο Κοντοπούλι, βεβαιώθηκα πως η προέλευσή τους ήταν η Παλαιόπολη. Στην επόμενη εξόρμησή μου, στις 11 Ιουλίου από το Κοντοπούλι κατευθύνθηκα προς τα εκεί, ελπίζοντας προς στην σημερινή Παλαιόπολη θα έβρισκα τη θέση της παλιάς Ηφαιστίας, που μάταια την έψαξα στον Κότζινο, όπως και ο Belon πριν από αιώνες, και στο Κοντοπούλι, από λάθος του Choiseul-Gouffier, που το αντικατέστησε με το όνομα Κοτζινο και, μαζί, και με το Ηφαιστία.»²²

Επειτα ο Conze επισκέπτεται το Καστροβούνι και σημειώνει πως «μερικοί κάτοικοι της Λήμνου το θεωρούσαν σαν υπόλοιπο του παλιού λημνιακού λαβυρίνθου, που γι' αυτόν ο Πλίνιος γράφει “extant adhuc reliquiae eius”». Από κει ο περιηγητής περιγράφει με γλαφυρό τρόπο το τοπίο που απλώνεται μπροστά του, και μάλιστα εντοπίζει την περιοχή που βρισκόταν η αρχαία Ηφαιστία.

«Ήδη από εδώ πάνω από το βουνό, φαίνεται πως στη θέση αυτή πρέπει να υπήρχε κάποια πόλη που καταστράφηκε από την σταδιακή πρόσχωση του λιμανιού της».²³

²¹ Βασιλική Τουρπτσόγλου - Στεφανίδου, ο.π σ. 393

²² Βασιλική Τουρπτσόγλου - Στεφανίδου, ο.π σ. 394-395

²³ Βασιλική Τουρπτσόγλου - Στεφανίδου, ο.π σ.396

Αφού κατέβηκε από το Καστροβούνι και πήρε πληροφορίες από το Κοντοπούλι κατευθύνθηκε στα χωράφια της Παλαιόπολης και με την βοήθεια του Γιώργη ενός κατοίκου της περιοχής κατάφερε να την εξερευνήσει. Για τα ευρήματα αναφέρει:

*«Ο Γιώργης με διαβεβαίωσε πως καθώς τα καλλιεργούσαν (τα χωράφια), στα χέρια τους έπεσαν κομμάτια μάρμαρο, νομίσματα, πελεκημένες πέτρες, γυαλί και πήλινα κομμάτια αγγείων. Μου επανέλαβε πως ολόκληρο το νησί κάλυπτε τις ανάγκες του σε μάρμαρο για τις εκκλησίες απ' αυτόν τον τόπο».*²⁴

Στην καλύβα του Γιώργη ο Conze είδε πολλά χάλκινα νομίσματα αλλά και στο Κοντοπούλι οι κάτοικοι του έφεραν νομίσματα και αρχαία αντικείμενα με σκοπό να τα πουλήσουν. Αναφέρει συγκεκριμένα:

*«Το απόγευμα επέστρεψα στο Κοντοπούλι. Εδώ μου είπαν πως πρόσφατα, στην Παλαιόπολη βρέθηκε μια μικρή χρυσή φιγούρα που πουλήθηκε σ' ένα χρυσοχόο στο Κάστρο, όπου αργότερα την είδα και εγώ. Ήταν ένα κρεμαστό σκουλαρίκι, ο Έρωτας σαν μικρός, γυμνός νεαρός... Οι κάτοικοι στο Κοντοπούλι μου έφεραν συνέχεια διάφορες αρχαιότητες, για να τις δω και να τις αγοράσω. Ανάμεσα τους ήταν και πέντε επεξεργασμένοι σάρδιои λίθοι... Ως προς τα νομίσματα που είδα στο Κοντοπούλι, τα περισσότερα ήταν χάλκινα της Ηφαιστίας, βρήκα όμως και ένα ασημένιο τετράδραχμο των Αθηνών, με την αρχαιοπρεπή μορφή της Αθηνάς με περικεφαλαία και, από πίσω, την κουκουβάγια, τα δύο κλαδιά ελιάς με καρπούς, το μηνίσκο του φεγγαριού και την επιγραφή ΑΘΕ, όλα σ' ένα βαθουλωμένο ορθογώνιο επίπεδο. Μερικές φορές, στο Κοντοπούλι, μου έδειξαν και μερικά χάλκινα νομίσματα των ρωμαϊκών χρόνων».*²⁵

Στις 15 Ιουλίου ο Conze εγκαταλείπει το κατάλυμά του στο Κοντοπούλι ενώ στις 17 οριστικά το νησί:

*«Στις 15 Ιουλίου έστειλα τις αποσκευές μου από το Κοντοπούλι πίσω στο Κάστρο και ξεκίνησα μόνος, θέλοντας να δω ακόμη ένα μέρος, χωρίς την επίσκεψη του οποίου δεν θα ήθελα να αφήσω το νησί.»*²⁶ και εννοεί την περιοχή που γινόταν η εξόρυξη της Λημνίας Γης.

Πάντως αν κάτι υπήρχε στο Κοντοπούλι που πραγματικά εντυπωσίαζε και συνεχίζει να εντυπωσιάζει κυρίως για το μέγεθος και τον όγκο του είναι ο ναός του πολιούχου του χωριού «ο Άγιος Δημήτριος». Όπως αναφέραμε τον ναό του Αγίου Δημητρίου είδε ο Conze το 1858, επομένως ήταν χτισμένος προ του έτους αυτού. Για το πόσο εντυπωσίαζε ο ναός είναι χαρακτηριστικά αυτά που αναφέρει ο Γάλλος μηχανικός και γεωλόγος, ο De Launay:

«Στα ελληνικά νησιά, ένα χωριό συχνά, χαρακτηρίζεται επίσης και από μια εκκλησία μνημειακής κατασκευής. Οι θρησκευτικές κοινότητες,

²⁴ Βασιλική Τουρπτσόγλου - Στεφανίδου, ο.π σ.398

²⁵ Βασιλική Τουρπτσόγλου - Στεφανίδου, ο.π σ.400

²⁶ Βασιλική Τουρπτσόγλου - Στεφανίδου, ο.π σ.410

που για όλους τους Έλληνες υπηκόους των Τούρκων αντιπροσωπεύουν την πατρίδα, είναι σχεδόν όλες τους πλούσιες. Τον τελευταίο μάλιστα καιρό, που η Τουρκία, καταργώντας, μια αρχαία παράδοση, τους επέτρεψε, έναντι χρημάτων, να χτίζουν εκκλησίες, όλες μπήκαν μπρος. Ξαφνιάζεσαι να βλέπεις σε φτωχά χωριά όπως, στο Κοντοπούλι, τόσο μεγάλα χτίσματα, τόσο υπέροχα στολισμένα, συχνά με μάρμαρα δανεισμένα από γειτονικά, αρχαία ερείπια [εδώ υπάρχουν και οι περισσότερες πιθανότητες να βρει κανείς επιγραφές]». ²⁷

Επιπλέον στην μονογραφία του για την Λήμνο (1903) ο Βέλγος γεωλόγος Henry Hauttecoeur αναφέρει για την εκκλησία του Αγ. Δημητρίου:

«Στο γειτονικό Κοντοπούλι, μια μεγάλη, καινούργια εκκλησία έχει καλύψει τα πάντα». , υπονοώντας πως το μέγεθός του έχει καλύψει διάφορες αρχαιότητες. ²⁸

Ήταν συχνό βέβαια το φαινόμενο να χτίζονται υπερμεγέθεις ναοί και σε μικρά χωριά ικανοποιώντας με αυτό τον τρόπο το θρησκευτικό αίσθημα των κατοίκων του. Μάλιστα η πρόθυμη ανταπόκριση των Αιγυπτιωτών στις εκκλήσεις για οικονομική συνδρομή είχε δημιουργήσει ένα αίσθημα ευφορίας στους κατοίκους του νησιού. Έτσι οι τοπικοί άρχοντες άρχισαν να υπερεκτιμούν τις οικονομικές δυνατότητες τους και να προγραμματίζουν υπερμεγέθεις ναούς ακόμα και σε μικρά χωριά, τους οποίους αδυνατούσαν να αποπερατώσουν. Δεν ήταν σπάνιο το φαινόμενο ναοί να μένουν ημιτελείς για χρόνια αναμένοντας κάποιον γενναιόδωρο δωρητή. Αλλού πάλι προκειμένου να αποπερατωθεί ο ναός έκαναν «εγκληματικές» περικοπές στον προϋπολογισμό του κοινοτικού σχολείου, φθάνοντας στο σημείο ακόμη και ν' αναστείλουν την λειτουργία του για λίγα χρόνια! ²⁹

Κάτι τέτοιο συνέβη και με τον ναό του Αγίου Δημητρίου στο Κοντοπούλι. Είναι ενδιαφέροντα τα όσα γράφει σε άρθρο του το 1906 ο Α. Μοσχίδης στηλιτεύοντας το φαινόμενο της ανέγερσης τόσο μεγάλων ναών.

«Τι να είπωμεν π.χ περί των κατοίκων του χωριού Κοντοπούλου οίτινες αμελετήτως έθηκαν τα θεμέλια ναού τεραστίων διά την κόμη αυτών διαστάσεων, όν ηναγκάσθησαν μετ' ου πολύ αυτόν μεν να αφήσωσι επί δεκαετίαν και πλέον ημιτελή, το δε σχολείον αυτών εν τω μεταξύ ελλείψει πόρων να κλείση, και όστις ουδέποτε θα συνετελειτο αν μη προσήρχετο αρωγόν, ευγενές τέκνον της κόμης ταύτης ο κ. Δημητριάδης δαπανήσας πρός τουτο περί τας 1000 λίρας;» ³⁰

²⁷ Βασιλική Τουρπτσόγλου - Στεφανίδου, ο.π σ.410

²⁸ Βασιλική Τουρπτσόγλου - Στεφανίδου, ο.π σ.556-557

²⁹ Θεόδωρος Μπελίτσος, Οι χρηματοδότες (ευεργέτες και χορηγοί), οι ναοί των χωριών, σελ 17

³⁰ Θεόδωρος Μπελίτσος, Οι χρηματοδότες (ευεργέτες και χορηγοί), οι ναοί των χωριών, σελ 17

Πολύ ενδιαφέροντα είναι και αυτά που γράφει στην μονογραφία του (Δημιουργία και έγκλημα) ο Κομνηνός Νικολάκαρος:

«...Η μεγάλη φούρια και ο ενθουσιασμός άρχισε να υποχωρεί μόλις τελείωσαν τα χρήματα και τη θέση τους παίρνουν η αγωνία και η αβεβαιότητα. Αλίμονο όμως αν έσβηνε και η φλόγα που έκαιγε μέσα τους, ο πόθος τους να δουν έτοιμη την Εκκλησία τους και να προσκυνήσουν τον τιμημένο Καβαλάρη, χάριν του οποίου δημιουργήθηκε ειδικός εικονογραφικός τύπος, που τον παριστάνει έφιππο να εξοντώνει τον στρατηγό των Βουλγάρων που πολιορκούσε την Θεσσαλονίκη Ιωαννίτζη. Και η μεγάλη απόφαση πάρθηκε: Μια τριμελής επιτροπή του χωριού φεύγει για την Αλεξάνδρεια να χτυπήσει τις πόρτες των ευκατάστατων μεταναστών συγχωριανών τους. Και να ... ο αείμνηστος Μανώλης Δημητριάδης προσφέρεται να χρηματοδοτήσει το έργο, υπό έναν μόνο όρο: Να γραφτεί το όνομά του, όπως συνηθίζεται, ως κτήτορας του Ιερού Ναού, αφού θα διέθετε 2.500 χρυσές λίρες κατά την εποχή εκείνη.

Μεγάλο το δίλημμα της επιτροπής και δύσκολη η απόφαση για την θετική απάντηση χωρίς την συγκατάθεση των συγχωριανών τους, οι οποίοι τόσα πολλά είχαν προσφέρει για την ανέγερση του ναού. Ευτυχώς ο τότε Αρχιεπίσκοπος Λήμνου Διόδωρος βρήκε την αποδεκτή λύση: *Ευσεβείς μεν κάτοικοι Κοντοπουλίου Ναόν Μυροβλήτου έκτισαν, Εμμανουήλ δε Δημητριάδης πέρας έδωκεν, αδραίς αυτού δαπάναις*.³¹

Ο ναός του Αγίου Δημητρίου ανακατασκευάστηκε εκ βάθρων την περίοδο 1892-1902.³² Θεμελιώθηκε το 1892 μα επειδή τα χρήματα δεν έφτασαν, η κοινότητα χρησιμοποίησε χρήματα του σχολικού ταμείου.³³ Τελικά ο ναός αποπερατώθηκε το 1903 με δαπάνες των Εμμανουήλ Δημητριάδη και της συζύγου του Δέσποινας το γένος Βούρου,³⁴ που προσέφεραν 600 λίρες. Ο ναός του Αγίου Δημητρίου είναι ρυθμού τρίκλινης βασιλικής με τρούλο, όπως και ο ναός της Αγίας Τριάδας στη Μύρινα, οι μοναδικές με τρούλο στην Λήμνο.³⁵ Την ανέγερση του καμπαναριού χρηματοδότησε ο Κων/νος Μαυρουδής, ενώ ο Παντελής Βαφέας, κάτοικος Ροδεσίας πρόσφερε 1000 λίρες για τον εξωραϊσμό του. Από τον προηγούμενο ναό έχουν διασωθεί ενδιαφέροντα τεκμήρια της

³¹ Αλέξανδρος Γ. Νικολάκαρος, ό. π σ.108

³² Σύμφωνα με τον Α. Γεροντούδη ο ναός του Αγίου Δημητρίου είχε αρχίσει να ανεγείρεται ήδη από το 1869 με δαπάνες του Αιγυπτιώτη **Δημητρίου Δημητριάδη** και από συνεισφορές Κοντοπουλιανών που ζούσαν στο εξωτερικό. Ωστόσο η Θ. Παλαμηδά-Ευθυμιάδου αναφέρει πως ο ναός του Αγίου Δημητρίου κτίστηκε προ του 1858 και ανακαινίστηκε το 1869.

³³ Θ. Μπελίτσος, Ιστορικό Οδοιπορικό στη Λήμνο, Κοντοπούλι, εφ. ΛΗΜΝΟΣ, 27-08-2007

³⁴ Λεωνίδα Ν. Γεροντούδης, Η νήσος ΛΗΜΝΟΣ, Ιστορία-Διάλεκτος-Λαογραφία, σ. 66, Αθήνα 1971

³⁵ Θεοδώρα Παλαμηδά -Ευθυμιάδου, Η Ιερά Μητρόπολη Λήμνου κατά τον τελευταίο αιώνα της τουρκοκρατίας (1800-1912), Κατά τους κώδικες της Ιεράς Μητρόπολης Λήμνου, σ. 178, Αλεξανδρούπολη 2007

αρχικής ιδρύσεως του ναού, όπως ένα βημόθυρο του 18^{ου} αι. , εικόνες του 1842 και του 1881 του Ευσταθίου Ιμβρίου.³⁶

Ο Εμμανουήλ Δημητριάδης μαζί με την σύζυγό του Δέσποινα Βούρου, έκτος από την ανέγερση του ναού του Αγίου Δημητρίου, μισθοδοτούσαν το δάσκαλο του Κοντοπούλιου και σκόπευαν να ανεγείρουν διδακτήριο. Όμως απεβίωσαν, και την επιθυμία τους εκπλήρωσε η μία κόρη τούς η Όλγα, η οποία διέθεσε 400 λίρες Αγγλίας. Το διδακτήριο ιδρύθηκε το 1925 και στέγαζε πριν κάποια χρόνια το Νηπιαγωγείο του χωριού. Στην κτητορική του επιγραφή διαβάζουμε: *«Δημητριάδειος Σχολή ιδρυθείσα εις μνήμην Εμμαν. και Δεσπ. Δημητριάδου υπό της θγατρός αυτων Όλγας Αντωνίου Σαχτούρη. Εν έτει 1925».*³⁷

Μεγάλοι λοιπόν ευεργέτες στάθηκαν για το Κοντοπούλι τα μέλη της οικογένειας Δημητριάδη³⁸. Το 1905, επιπλέον ο Εμμανουήλ Δημητριάδης με την σύζυγό του περιέφραξαν με προσωπικά τους έξοδα το νεκροταφείο του χωριού.³⁹ Η Όλγα Σαχτούρη πάλι, η κόρη τους δώρισε οικόπεδο στον αθλητικό όμιλο Κοντοπούλιου «Ηφαιστος» μετά την πώληση του οποίου αγοράστηκε το σημερινό γήπεδο του Συλλόγου.⁴⁰ Ο Α. Μοσχίδης στο επικήδειο λόγο που εκφώνησε στην κηδεία του Εμμ. Δημητριάδη εγκωμιάζει τη σημαντική προσφορά του στο χωριό λέγοντας:

*«Την ευεργετικήν αυτου χείρα πρώτη ησθάνθη η γενέτειρα αυτου κωμόπολις... Ελυπήτο βλέπων τον ευκτήριον της γενετειρας του ημιτελή.. παραδούς δι' αδρας δαπάνης και εντελή τον Ναόν του Υψίστου εις τους συμπολίτας του... Και την παιδείυσιν και άλλας ποικίλας ανάγκας των συμπολιτων του εκπλήρωσε...»*⁴¹

Βέβαια η Δημητριάδειος Σχολή δεν ήταν το μόνο διδακτήριο που ανεγέρθηκε στο Κοντοπούλι. Ο Κων/νος Ευαγγελίδης, από το Κοντοπούλι, κάτοικος Αιγύπτου, πεθαίνοντας το 1906, κληροδότησε 785 λίρες Αγγλίας, για το χτίσιμο σχολείου, το οποίο οικοδομήθηκε το 1930, δίπλα στη Δημητριάδειο. Πρός τιμήν του ονομάστηκε «Ευαγγελίδειος Σχολή» και σήμερα στεγάζει το Δημοτικό σχολείο του χωριού. Ωστόσο στο Κοντοπούλι αναφέρεται σχολείο από το 1863. Το 1874 εντάχθηκε στο δίκτυο των δώδεκα κοινοτικών σχολείων, που χρηματοδοτούσε η

³⁶ Θ. Μπελίτσος, Ιστορικό Οδοιπορικό στη Λήμνο, Κοντοπούλι, εφ. ΛΗΜΝΟΣ , 27-08-2007

³⁷ Θ. Μπελίτσος, Τα κοινοτικά σχολεία της Λήμνου (18^{ου} -20^{ου} αιώνας), σ.134-135, Αθήνα 1997. Ο Λ. Γεροντούδης σημειώνει ότι η Δημητριάδειος Σχολή *«ιδρύθη εν έτει 1910».*

³⁸ Οικογένεια Εμμανουήλ αναφέρεται στο Κοντοπούλι. Το 1858, ο Δημήτριος Εμμανουήλ έκανε έκκληση στο μητροπολίτη Ιωακείμ να καλέσει την αδελφή του και το γαμπρό του Μιχαήλ, να επιστρέψουν τα χρήματα και κινητά αξίας που είχαν αφαιρέσει από την οικία της αποθανούσης μητέρας του Κατακουζηνής. Γιός του Δημ. Εμμανουήλ πρέπει να ήταν ο μετέπειτα μεγάλος ευεργέτης του Κοντοπούλιου, Εμμανουήλ Δημητριάδης. (βλ. Μπελίτσος, Κοινοτικά σχολεία, σ. 41)

³⁹ Λεωνίδας Ν. Γεροντούδης, ό. π σ. 66

⁴⁰ Λεωνίδας Ν. Γεροντούδης, ό. π σ. 75

⁴¹ Θ. Μπελίτσος, Τα κοινοτικά σχολεία, ό. π σ. 134 (σημ. 345)

Παλλημνιακή επιτροπή, ως τετρατάξιο και από το 1903 πεντατάξιο.⁴² Το πρώτο διδακτήριο, που βρισκόταν στον πευκώνα στα Δ. του ναού του Αγίου Δημητρίου, κατεδαφίστηκε το 1948, γιατί ήταν ετοιμόρροπο. Σ' αυτό φοιτούσαν και μαθητές απ' τα χωριά Καλλιόπη και Παναγιά, οι οποίοι κάθονταν στο πάτωμα.⁴³ Από το 1899 λειτούργησε και Παρθεναγωγείο στο Κοντοπούλι.⁴⁴ Μακροχρόνια υπηρεσία στα σχολεία του χωριού πρόσφεραν οι Κωνσταντίνος Βαλάκος (1921-34), Καλλιόπη Σταυρίδου (1935-46), Παράσχος Παπαηρακλέους (1936-44), Γεώργιος Παξιμαδάς (1937-46), Όμηρος Μπουτλούκος, Δημήτρης Καπαρός, Διονυσία Παπαδημητρίου (νηπιαγωγός) κ. ά.⁴⁵

Στα τελευταία χρόνια της τουρκοκρατίας, το Κοντοπούλι αναπτύχθηκε με γρήγορους ρυθμούς. Είχε ταχυδρομικό γραφείο, του οποίου σώζεται σφραγίδα της περιόδου 1905-1910, με το όνομα «KONDOPOL». Οι Κοντοπ'λιανοί έστελναν τρεις αντιπροσώπους στην παλλημνιακή επαρχιακή συνέλευση. Η ανάπτυξη συνεχίστηκε στα χρόνια του μεσοπολέμου και το χωριό ήταν σταθερά ο τρίτος σε πληθυσμό οικισμός του νησιού ως το 1940. Ο πληθυσμός του αυξήθηκε ραγδαία και από το 997 άτομα που απογράφηκαν το 1920, το 1940 είχε 1. 208.

Το 1928 ανακαινίστηκε εκ βάρων και ο άλλος ναός, η Αγία Αναστασία, «δαπάναις» του Ευστρ. Παναγιώτου, αλλά το Καμπαναριό είχε χτιστεί από το 1924 «δαπάναις Β. Αλυκάτορα». Ο αρχικός βέβαια ναός ήταν χτισμένος προ του 1858 αφού τον αναφέρει ο Conze. Οι ανασκαφές στην Παλαιόπολη (Ηφαιστία) και στη Χλόη, έφεραν άλλον αέρα στη κωμόπολη. Το 1932 ιδρύθηκε το αθλητικό σωματείο Ηφαιστία, τα μέλη του οποίου, εκτός από αθλητικές και ποδοσφαιρικές δραστηριότητες, διοργάνωναν θεατρικές παραστάσεις, συμμετείχαν σε δενδροφυτεύσεις, αναδασώσεις, πλακοστρώσεις οδών και άλλες εξωραϊστικές κινήσεις. Το 1931 αναφέρεται ίδρυση και Συλλόγου Εφέδρων Κοντοπουλίου.

Από το 1925 συνδέθηκε με την πρωτεύουσα με αμαξιτό δρόμο και ο τότε τοπικός τύπος γράφει (εφ. Λήμνος 460, 18-10-1925):

*«..αν άλλοτε η μετάβασις επί ζώων εις την Πλάκαν αποτελεί άθλον και απήτει χρονοτριβήν τεσσάρων ημερών, σήμεραν είναι μία εκδρομή ευχάριστος δια την οποίαν δεν χρειάζεται παρά ένα Φορτάκι και ένα απόγευμα. Πηγαίνει κανείς σε δύο ώρες περίπου. Μέχρι το Κοντοπουλίου οπωσδήποτε καλά».*⁴⁶

Κατασκευασμένη το 1927 « δαπάναις κοινότητος Κοντοπουλίου» εντυπωσιάζει τόσο με την ανορθόδοξη για τα λημνιακά δεδομένα τοξοτή

⁴² Θ. Μπελίτσος, Ιστορικό Οδοιπορικό στη Λήμνο, Κοντοπούλι, εφ. ΛΗΜΝΟΣ , 27-08-2007

⁴³ Θ. Μπελίτσος, Τα κοινοτικά σχολεία, ό. π σ. 59

⁴⁴ Θεοδώρα Παλαμηδά -Ευθυμιάδου, ό. π σ. 119

⁴⁵ Θ. Μπελίτσος, Ιστορικό Οδοιπορικό στη Λήμνο, Κοντοπούλι, εφ. ΛΗΜΝΟΣ , 27-08-2007

⁴⁶ Θ. Μπελίτσος, Ιστορικό Οδοιπορικό στη Λήμνο, Κοντοπούλι, εφ. ΛΗΜΝΟΣ , 27-08-2007

επίστεψή της, όσο και με τον ιδιότυπο «μπαρόκ» διάκοσμό της, η μεγάλη κρήνη του χωριού. Ως προς την τυπολογία της αποτελεί κρήνη με συμπαγή πρόσοψη, όπως και οι περισσότερες κρήνες του νησιού λόγω όμως του μεγέθους και του διάκοσμού της συγκαταλέγεται στα μνημειακότερα δείγματα. Μοναδικός πράγματι από πολλές απόψεις παραμένει ο πληθωρικός διάκοσμός της που είναι έργο -θυμούνται οι κάτοικοι- του μάστορο-Τάσου. Πρόκειται για τον Τάσο Ανηβελάκη, τον επονομαζόμενο Θεσσαλονικιό, που εγκαταστάθηκε, παντρεύτηκε και δούλεψε στη Λήμνο κυρίως ως λιθοξόος. Αρχιμάστορας στο χτίσιμο της κρήνης κάποιος ονόματι Μπαντέτσος.

Με έκδηλη τη συμμετρικότητα στη διευθέτηση του όλου διακόσμου, δύο αντωποί φτερωτοί γρύπες υποβαστάζουν γυναικεία κεφαλή μέσα σε περίτεχνο ωοειδές πλαίσιο. Και ακριβώς από κάτω του, στο μέσον της πρόσοψης η ορθογώνια μαρμάρινη κτητορική πλάκα. Στην υπόλοιπη επιφάνεια αναπτύσσονται ελικοειδώς κλάδοι ακάνθου με άνθους στις απολήξεις τους. Την κορυφή του «αετώματος» καταλαμβάνει μεγαλόπρεπα, σαν κεντρικό ακρωτήριο ολόγλυφο καθισμένο λιοντάρι, ενώ δύο καθιστές παιδικές μορφές, ολόγλυφες και αυτές, αποτελούν τα πλαϊνά ακρωτήρια.

Με εξαίρεση τα τελευταία, που ο συμβολισμός τους, μένει κρυφός για μας, ο υπόλοιπος διάκοσμος μοιράζεται σε δύο ευανάγνωστα συμβολικά πεδία: Από τη μια μεριά τα θαλερά φυτικά μοτίβα, δηλωτικά της ζωοδότρας δύναμης του νερού. Κι από την άλλη, οι δαιμονικοί γρύπες και το λιοντάρι, αποτρόπαια και φύλακες συνάμα της κρήνης. Προς το ίδιο συμβολικό πεδίο κλείνει και η γυναικεία κεφαλή που υποβαστάζουν οι γρύπες. Θα πρέπει δηλαδή να την νοήσουμε κι αυτή σαν αποτροπαϊκή μορφή, γοργόνειο ίσως.⁴⁷

Το 1931 υπήρχαν κάρα καθαριότητας και οκτώ φανάρια νυκτερινού φωτισμού, δείγμα προοδευτικών και δραστήριων ανθρώπων. Υπήρχε αστυνομικός σταθμός και λειτουργούσε το εργοστάσιο αλευροποιίας και εκκοκκιστήριο βάμβακος του Αθ. Κουτσογιάννη.

Στη διάρκεια της κατοχής το Κοντοπούλι υπέφερε από τα γερμανικά στρατεύματα, τα οποία προξένησαν πολλές καταστροφές στα σχολεία και άλλα δημόσια κτήρια, καταλήστεψαν τις περιουσίες φτωχών και πλουσίων, κατακράτησαν ομήρους. Η στρατιωτική μονάδα Κοντοπουλίου ήταν από τις τελευταίες που εγκατέλειψαν τη Λήμνο το 1944.⁴⁸

Στην εμφυλιακή περίοδο έζησε ως πολιτικός κρατούμενος στο Κοντοπούλι ο ποιητής της «Ρωμιοσύνης» Γιάννης Ρίτσος, ο οποίος και το μνημονεύει στα έργα του. Το 1948 συνέθεσε εδώ το *Καπνισμένο*

⁴⁷ Χρήστος Μπουλώτης, Παραδοσιακές κρήνες της Λήμνου, Περιοδικό Αρχαιολογία σ.85-86, τευχ. 50 Μάρτιος 1994

⁴⁸ Θ. Μπελίτσος, Ιστορικό Οδοιπορικό στη Λήμνο, Κοντοπούλι, εφ. ΛΗΜΝΟΣ, 27-08-2007

Τσουκάλι και δύο Ημερολόγια Εξορίας. Στο Κοντοπούλι σώζεται ακόμα στην είσοδο του χωριού το σπιτάκι -άθλια αποθήκη σήμερα- όπου κατοίκησε. Στις επαφές με τους κατοίκους του χωριού αφουγκραζόταν θρύλους και παραδόσεις. Να μια, όπως τη μετέφερε στο έργο του *Ημερολόγια Εξορίας* (1975), με ημερομηνία 4-11-1948:

«Το μεσημέρι με φωνάζανε πέντε γερόντοι/ μου ψήσανε καφέ με φίλεψαν τσιγάρο/ είπανε για τον Άη - Διονύση πάνου στο /Λιτοχώρι για το νερένιο χέρι του Άγιου πούδιωξε /τους κακούς Τσοπάνους»

Με τους παραπάνω στίχους ο ποιητής διασώζει θρύλο του χωριού, που έχει ιστορική βάση, αφού πράγματι μαρτυρείται ότι το 1520 ο Άγιος Διονύσιος ο Ολυμπίτης ευρισκόμενος τότε στο Αγ. Όρος «εισελθών εις καράβην απηλθεν εις την Λημνον, απεκεισε εις τα εροσώλημα».

Η επίδραση που άσκησε η περιοχή του Κοντοπουλίου και γενικότερα της ανατολικής πλευράς του νησιού μπορεί να φανεί από την ποιητική συλλογή «Φιλοκτήτης» (1965), ο τίτλος της οποίας παραπέμπει στην διαμονή του μυθικού ήρωα στη Λήμνο, σε μια σπηλιά κοντά στο Κοντοπούλι καθώς και σε κάποιους στίχους από τα «*Δεκαοκτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας*»⁴⁹ που συνέθεσε ο ποιητής, όπως αναφέρει ο ίδιος ύστερα από κρυφό μήνυμα του Μίκη Θεοδωράκη με την παράκληση να μελοποιήσει κάτι δικό του ανέκδοτο. Στο λιανοτράγουδο «*Πράσινη μέρα*» ακούμε:

*«Πράσινη μέρα λιόβολη, καλή πλαγιά σπαρμένη
κουδούνια και βελάσματα, μυρτιές και παπαρούνες,*

*Η κόρη πλέκει τα προικιά κι ο νιός πλέκει καλάθια
και τα τραγιά γιαλό - γιαλό βοσκάνε τ' άσπρο αλάτι».*⁵⁰

Στίχοι που ταξιδεύουν τον αναγνώστη και τον ακροατή στα χωράφια γύρω από την Αλυκή, μια ηλιόλουστη ανοιξιάτικη μέρα. Μια εικόνα επίσης που πιθανότατα εμπνεύστηκε ο ποιητής από την συνήθεια των Λημνίων να μαζεύουν αλάτι από την Αλυκή αποτυπώνεται από τους στίχους του λιανοτράγουδου «*Λιγνά κορίτσια*»:

*«Λιγνά κορίτσια στο γιαλό μαζεύουνε τ' αλάτι
σκυφτά πολύ, πικρά πολύ - το πέλαο δεν το βλέπουν.*

*Κ' ένα πανί, λευκό πανί, τους γνέφει στο γαλάζιο
κι άπ' το που δεν το αγνάντεψαν μαυρίζει άπ' τον καημό του»*⁵¹

⁴⁹ Θ. Μπελίτσου, Η Λήμνος στην Νεοελληνική Λογοτεχνία και Τέχνη, σελ 1332-1333, Ανάτυπο από τη Νέα Εστία, τ. 1658.

⁵⁰ Γιάννης Ρίτσος, Δεκαοκτώ Λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας, δέκατη τέταρτη έκδοση, εκδόσεις Κέδρος.

Ο Αλέξανδρος Νικολάκαρος ήταν ένας από τους κατοίκους του χωριού που ήρθε σε επαφή με τον εξόριστο ποιητή αφού είχε την ευθύνη να παίρνει τα γράμματα του ποιητή και να βοηθάει τους χωροφύλακες ώστε να γίνεται πιο εύκολα και γρήγορα ο έλεγχος της αλληλογραφίας του. Αναφέρει στο βιβλίο του για την τόσο σημαντική γνωριμία με τον ποιητή:

«Χρειάστηκε να περάσουν πολλά χρόνια για να συνειδητοποιήσω τη μεγάλη τιμή με την οποία με περιέβαλε ο αστυνομικός και οι δύο αυτοί εκλεκτοί φιλοξενούμενοι του χωριού μας. Όπως πληροφορήθηκα αργότερα, αυτοί είχαν υποδείξει την επιλογή μας στις γιορτές των Χριστουγέννων και αργότερα του Πάσχα. Η απέραντη στοργή, η ποιητικότητα της γραφής, η ανθρωπιά και η λακωνικότητα σημάδευαν τα γράμματα του Γιάννη Ρίτσου. Από αυτά έκλεψα και χρησιμοποίησα τις παρακάτω όμοιες λέξεις με τις οποίες έκλεινε κάθε επιστολικό του δελτίο και ευχετήρια κάρτα. «*Φιλιά - Φιλιά - Φιλιά*» και ακολουθούσε η υπογραφή του: *Γιάννης*»⁵²

Στο Κοντοπούλι μαζί με τον Γιάννη Ρίτσο βέβαια βρέθηκαν και άλλοι αξιόλογοι για την παιδεία τους και για την καλλιτεχνική τους έκφραση άνθρωποι, όπως ο ζωγράφος Γιάννης Στεφανίδης που μέσα από τα έργα του αποτύπωσε εικόνες του χωριού εκείνης της εποχής αφού τα δεσμά της εξορίας δεν μπόρεσαν να φυλακίζουν και το καλλιτεχνικό του πνεύμα.

Σε αφιέρωμα για τα «95 χρόνια από τη γέννηση του ποιητή της Ρωμιοσύνης», ο Γιάννης Στεφανίδης θυμάται το στρατόπεδο πολιτικών αιχμαλώτων στο Κοντοπούλι να μετατρέπεται τα βράδια σε άντρο των Μουσών αφού η ποίηση και οι μελωδίες δεν έλλειπαν:

«Αυτά τη μέρα. Το βράδυ όμως; Ε, τότε είχαν σειρά η ποίηση, οι απαγγελίες, οι συζητήσεις για την Τέχνη, η μουσική. Εργάτες και χωρικοί άκουγαν τότε ποίηση απ' το στόμα του Ρίτσου για πρώτη φορά κι ήταν πολύ καλοί ακροατές. Συζητήσεις είχαμε πολλές. Ήταν εκεί κι ο Μιχάλης Μ. Παπαϊωάννου, ο λογοτέχνης, ένας καθηγητής Πανεπιστημίου, ο Χατζηδάκης νομίζω, δύο παιδιά με λογοτεχνική φλέβα: Βλαδίκας και Παναγιωτόπουλος(;), καθώς και ο Συμεωνίδης που έγραφε ποίηση με λιτούς, σχεδόν μονολεκτικούς στίχους. Έτσι, με τον Ρίτσο στην πρωτοκαθεδρία, είχαμε και φιλολογικές βραδιές. Έρχονταν και τα περιοδικά *Νέα Εστία* και *Lettres Litteraires*, που δίνανε τροφή στις συζητήσεις. Ακόμη ο Χατζηδάκης παρέδιδε μαθήματα γαλλικών με μαθητές όλη την παρέα, και στον Ρίτσο, που τελειοποιούσε τα γαλλικά

⁵¹ Γιάννης Ρίτσος, Δεκαοχτώ Λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας, δέκατη τέταρτη έκδοση, εκδόσεις Κέδρος.

⁵² Αλέξανδρος Γ. Νικολάκαρος, ό. π σ. 365-366.

του. Έπειτα ήταν η μουσική: Κάποιος έπαιζε λαϊκά σε αυτοσχέδιο μπουζούκι, αλλά και ο Ρίτσος σπουδαίο μαντολίνο».⁵³

Μεταπολεμικά η μετανάστευση έπληξε το χωριό, με αποτέλεσμα ο πληθυσμός του να μειωθεί δραματικά από 1.136 κατοίκους το 1951, σε 650 το 1991. Κατά την τελευταία απογραφή του 2001 φαίνεται πως υπήρξε μια αύξηση του πληθυσμού σε 703 κατοίκους.

Από το 1982 λειτουργεί στο Κοντοπούλι και ο χριστιανικός σύνδεσμος Αγία Φιλοθέη, που είχε ιδρυθεί άτυπα το 1957 από τον τότε αρχιμανδρίτη και μετέπειτα μητροπολίτη Λάρισας Θεολόγο Πασχαλίδη. Τα μέλη του έκτισαν καλαίσθητο ναό στην είσοδο του χωριού, με αξιόλογες αγιογραφίες και διατηρούν βιβλιοθήκη.⁵⁴

Πολλές ήταν οι δραστηριότητες οι οποίες συγκέντρωναν την προσοχή και το ενδιαφέρον των κατοίκων, όπως οι ιπποδρομίες στην γιορτή του πολιούχου του χωριού, του Αγίου Δημητρίου, όπως και οι αθλητικές συναντήσεις Ερημάκεια προς τιμήν του ευεργέτη του συλλόγου Κώστα Ερημάκη.

Και σήμερα όμως οι κάτοικοι του χωριού με τις δραστηριότητες τους, με την εργατικότητα και την φιλοπονία τους, με το ενδιαφέρον τους και την αγάπη τους για το χωριό, με το κέφι, την ζωντάνια και το χαμόγελο τους, με τις ιδέες και τα όνειρά τους διατηρούν και συνεχίζουν την παλαιά αίγλη του χωριού αλλά και όλοι μαζί σαν τις ψηφίδες ενός πολύχρωμου μωσαϊκού συνθέτουν και προδιαγράφουν ένα λαμπρό και αισιόδοξο μέλλον. Συναντά και σήμερα κανείς τα ίδια μάτια, το ίδιο χαμόγελο, την ίδια ζωντάνια που βρήκε στο Κοντοπούλι τον Δεκέμβριο του 1931 ο φοιτητής Βάσος Ροδάκης (εφ. Λήμνος):

«Το Κοντοπούλ τόχω πολλές φορές κοιτάζει. Κι όμως κάθε φορά που θα φτάσω, που θα κάνω λίγες βολτούλες μέσα του, που θα μιλήσω με τους καλόκαρδους φίλους χωριανούς... πάντα κάτι καινούργιο αισθάνομαι, πάντα κάποια καινούργια ευχαρίστηση και ικανοποίηση...

Είχα εκφράσει πως ήθελα ν' ακούσω λύρα. Στη στιγμή βρέθηκε ο λυριστής. Πέντε έξι παιδιά ήρθαν στην παρέα μας. Κι άρχισε με το άγγιγμα των χορδών, με το πιδέξια κινούμενο δοξάρι να σκορπιέται μια μελωδία - μια ορφική μελωδία από το κακοφτιαγμένο τούτο ξύλο. Και νομίζω πως στα μαγικά του Αντώνη του -του λυριστή μας- χέρια, η ξύλινη λυρούδα μεταβάλλεται σε βιολί, πιάνο και γω δεν ξέρω τι άλλο. Και γέμισε η κάμαρα από σκοπούς γνώριμους και ο μπαλαρτός άναψε. Και ύστερα μπροστοπίσινος, πάτημα, καρσιλαμάς και τράβα κορδέλα. Και τα πόδια των χορευτών ευκίνητα έκαναν βήματα, βηματάκια, βηματάρες, πηδήματα, χτυπήματα, ενώ το κεφάλι, τα χέρια και κάθε άλλο μέρος του σώματος εκτελεί τον προορισμό του με κίνηση και έκφραση μαγευτικά. Αθάνατη κεχαγιάδικη λύρα, αθάνατε λυριστή, αθάνατοι χορευταράδες! Γεια σας...».⁵⁵

⁵³ «Με τον Γιάννη Ρίτσο στην εξορία» (μαρτυρία-αφιέρωμα), 95 χρόνια από τη γέννηση του ποιητή της Ρωμοσύνης, Ριζοσπάστης - «7 μέρες μαζί», Κυριακή 2 Μάη 2004.

⁵⁴ Θ. Μπελίτσος, Ιστορικό Οδοιπορικό στη Λήμνο, Κοντοπούλι, εφ. ΛΗΜΝΟΣ, 27-08-2007

⁵⁵ Θ. Μπελίτσος, Ιστορικό Οδοιπορικό στη Λήμνο, Κοντοπούλι, εφ. ΛΗΜΝΟΣ, 27-08-2007

